

A *Világszövetség* c. lap főszerkesztőjének, Hornyik Miklósnak írott véleménye Gecse Géza Diószegi László történésszel készített interjújáról. (Az interjú megjelent „Elfogy-e az erdélyi magyarság?” címmel: *Heti Magyarország*, 1993. június 25. sz. 10. p.)

Miklós!

Az írásról összességében az a véleményem, hogy oldottan, a nem szakember, vagy nem szakkérdésekre kíváncsi olvasó számára kétségtelenül "fogyasztható" módon "tálalja" mondandóját, olyan, a jelenünket érintő fontos kérdésekre kihegyezve, mint pl. a hagyományos etnikai térszerkezet erőszakos megbontásának társadalmi, kulturális, politikai következményei.

Néhány problémát én biztosan másképpen közelítenék meg, árnyaltabban fogalmaznék.

A faluról városba áramlást nem feltétlenül nevezném telepítésnek, még akkor sem, ha az - különösen a szocialista iparosítás korszakában - felülről irányított, voluntarista, mondhatni erőszakos népességmozgatás eredménye volt. Ez a folyamat egyaránt érintett románokat, magyarokat, s sziget- vagy szórványvidéken - tekintettel az érintett városok környezetének etnikai megoszlására - már különösebb szándékoltság nélkül is a nemzetiségi arányok eltolódásához vezetett. Ezen túl egyes helyeken - ott, ahol ez az "irányított spontaneitás" önmagában nem vezetett a várt eredményre - valóban "rásegítettek", különösen a nyolcvanas években, tervszerű beköltöztetésekkel, a letelepedés szelektív megszigorításával.

Kétlem, hogy a két háború között döntően a "Regátból Erdélybe telepítés" révén emelkedett volna az erdélyi románok számaránya. Az 1930. évi népszámlálás idején például az Erdélyben élő regáti születésűek száma még mindössze 68 ezer volt, ezzel szemben a Kárpátokon túl 176 ezer erdélyi származású élt. A nagy átáramlás a II. világháborút követően indult meg, majd az ötvenes-hatvanas években tetőzött, s elsősorban a dél-erdélyi megyékbe irányult. Az észak-erdélyi városok lélekszámát ekkor elsősorban szűkebb környezetük termékeny románságának népességi fölöslege duzzasztotta, mely persze éppen olyan idegenül mozgott a kétszeresen más

kultúrájú (magyar és városi) környezetben, mintha a Kárpátokon túli falvakból érkezett volna. Ezzel kapcsolatban jelzem, hogy fölösleges mitizálni az évszázados román-magyar-szász együttélést. Ennek a technikája csak az érintett vidékeken alakult ki. A Szatmárnémetibe költözött avasi románnak pontosan annyi fogalma volt a magyarokkal való együttéléstről, mint a moldvai beköltözőt fogadó kézdivásárhelyi székelynek megfordítva. De felfokozott politikai légkörben még az őshonos "együtt élők" koegzisztenciája is lehet feszültségekkel terhes (lásd a Maros felső folyása mentén élő románok és magyarok példáját).

Ezek a megjegyzéseim természetesen az interjúban foglaltak lényegét nem érintik.

Néhány adatbeli pontatlanságra hívnám még föl a figyelmedet. Az 1910-es népszámlálás idején Erdélyben élő magyar anyanyelvűek száma 1 millió 663 ezer. Ezt a számot általában csak tízezres értékig szokták kerekíteni, de ha ennél nagyvonalúbban kívánjuk megadni, akkor is felfelé kellene kerekíteni, tehát nem 1 millió 600 ezerre, hanem 1 millió 700 ezerre. Az 1930-as népszámlálás idején valóban sok, korábban magyarként számon tartott "kihullott" a magyarok soraiból, eltérő bevallás, esetenként összeírási manipulációk következtében. De azt nem állíthatjuk, hogy az 1930-as népszámlálás például az erdélyi magyar zsidóság többségéből "románt csinált". Ekkor az izraelita felekezetűek száma 192 ezer, a zsidó nemzetiségűeké 179 ezer, a jiddis anyanyelvűeké pedig 111 ezer volt. Tehát az - 1910-ben még 70%-ban magyar anyanyelvű -izraeliták most nemzetiségük szerint túlnyomórészt a zsidók, anyanyelv szerint nagyjából a jiddis nyelvűek közé soroltattak. A "nem zsidó izraeliták" - ha hihetünk Sabin Manuilă idevonatkozó megjegyzéseinek - még a nemzetiségi ismerv szerint is kitartottak magyarságuk mellett, a nem jiddis anyanyelvűek pedig ezek szerint részben magyar, részben román nyelvűnek lettek véve. Vagyis a magyarság nagyon sokat veszített a magyar zsidóság statisztikai leválasztása révén, s ezzel valóban sokat nyert a románság, de ez utóbbi nem demográfiai, hanem nemzetpolitikai értelemben. Statisztikailag többet nyert például a korábban magyarként nyilvántartott ortodox, illetőleg görög katolikus hívek nagyobb részének románok közé sorolásával. A nyilatkozó végső soron érvényes megállapításra jut, de érvelése eléggé elnagyolt. A népszámlálási adatokkal szemben azt állítani, hogy "egyházi és egyéb adatok alapján a harmincas évek erdélyi magyarságának létszáma másfél millió

körül alakult", semmit nem jelent, hiszen ugyanennyi magyart - 1 millió 481 ezret - a román anyanyelvi adatok is kihoznak. A kor magyar szakembereinek becslései 1 millió 580 ezer és 1 millió 680 ezer között mozognak, az 1 millió 600 ezres értéket én is elfogadhatónak tartom. Ez a II. világháború kezdetéig - a természetes szaporulatot alapul véve, jelentősebb elvándorlást nem feltételezve - 1 millió 700 ezerre emelkedhetett (s nem 1 millió 600 ezerre, ahogy a nyilatkozatban áll). Ez a szám egyébként egybe is vág az 1941-ben északon és délen egyidejűleg, bár eltérő módszerekkel megtartott népszámlálások által kimutatott 1707-1743 ezres értékkel.

Valóban elfogadhatatlan az az állítás, hogy a románok természetes szaporulata már a két világháború közötti időszakban is meghaladta a magyar lakosságét. A székelység igen magas szaporulatának rátáját azonban nem általánosíthatjuk az erdélyi magyarság egészére. Általában véve azt mondhatjuk, hogy az említett időszakban a románság és magyarság természetes szaporodásának arányszámai - az erdélyi részek összesített eredményeit tekintve - nagyjából azonosak voltak. Ezek az arányok a II. világháborút követően a románság javára módosultak, de feltehetően nem annyira drámai mértékben, ahogy azt az interjú állítja. Ma az erdélyi románság természetes szaporulata nem érheti el az évi 10 ezreléket, hiszen az 1977-1989 közötti időszak éves átlaga országosan is csak 6,8 ezrelék volt. (Azóta a helyzet tovább romlott.) Ez a mutató Erdélyben 5,4 körüli; a magyarságé ennél lehetett valamivel kevesebb, a románságé pedig valamivel több, de nem sokkal.

Ennyi.

Budapest, 1992. szeptember 15.

Árpád